

EEN MAGAZIJN VOL STADSGESCHIEDENIS: ARCHEOLOGISCH DEPOT HAARLEM

Wie door het centrum van Haarlem loopt kan het zien en voelen, Haarlem is een eeuwenoude stad vol van historie. Zelfs waar het niet zichtbaar is, onder onze voeten, zijn resten te vinden die getuigen van een lange geschiedenis. De Haarlemse bodem heeft inmiddels al ontelbare sporen en vondsten prijsgegeven: een haast onuitputtelijke bron van informatie over het verleden. Een bewogen verleden vol onrust, oorlog en belegeringen, groei en bloei, ambachten en industrie, kunst en cultuur, wetenschap, heldendaden en bovenal het gewone, alledaagse leven.

Archeologisch erfgoed is als een klein raam waardoor we een doorkijkje hebben op het verleden. Het glas is vuil en beslagen, hier en daar gebarsten, waardoor we maar een beperkte blik hebben. Want we vinden maar een fractie terug en de staat waarin de vondsten zich bevinden wordt sterk beïnvloed door hoe alles de tand des tijds heeft doorstaan en door de manier waarop het is opgegraven.

Het bodemarchief van Haarlem is een waardevol bezit en is daarom een wettelijke taak van de gemeente om daar goed voor te zorgen. De gemeente Haarlem heeft daarvoor sinds 1982 een stadsarcheoloog en een archeologisch team in dienst.

Alle archeologische vondsten die gedaan worden mogen niet worden weggegooid. De gemeente heeft daarom een depot waar alle vondsten en alle opgravingsgegevens worden onderzocht en bewaard. Het depot leent vondsten ook uit aan musea en andere culturele instellingen.

Het archeologisch depot is belangrijk voor het duurzaam behouden van alle Haarlemse vondsten en gegevens. Maar het is ook van belang voor raadpleging en onderzoek en kan veel informatie en verhalen prijsgeven over het leven in Haarlem in vroeger eeuwen.

Het archeologisch depot Haarlem bevat meer dan 100.000 vondsten: het grootste deel is aardewerk(-scherven), maar er zijn ook bodemmonsters, houten voorwerpen, kloostermoppen, kilo's dierlijk botmateriaal, menselijke skeletten, leren schoenen, glas, munten, sieraden en complete serviezen. De oudste vondst is 6.000 jaar oud, de jongste 100 jaar.

Het depot bewaart ook de door archeologen verzamelde gegevens van opgravingen en onderzoek, zoals de documentatie over de vindplaats, de vondstomstandigheden, de tekeningen, foto's en de rapporten van archeologisch onderzoek. Zo blijft alle informatie centraal behouden en toegankelijk voor verder wetenschappelijk onderzoek. De collectie blijft groeien, want met ieder archeologisch onderzoek komen er vondsten en gegevens bij.

Om te zorgen dat al die vondsten, heel gewone en heel bijzondere, in goede staat bewaard blijven voor de toekomst, voeren de archeologen regulier onderzoek uit naar de collectie en bekijken ze of een vondst opnieuw behandeling nodig heeft of restauratie. Zo komen ze af en toe de gekste, mooiste en meest bijzondere dingen tegen.

Vanaf nu zullen we geregeld enkele van die verrassende depot-ontdekkingen in de spotlights zetten. Als eerste een stel gultige bewoners van het depot.

Over varkentjes en munten

Deze vrolijk kijkende varkentjes zijn gemaakt in de 16e- en 17e- eeuw, van witbakkende klei met een groene of gele glazuurlaag. Boven op hun rug is een spleet aangebracht, bedoeld om een munt door te steken.

Om munten te kunnen bewaren en sparen waren er vroeger spaarpotten. De Romeinen brachten de spaarpot rond het begin van de jaartelling mee naar onze streken. Vanaf de 14e eeuw werden spaarpotten veelvuldig en in alle lagen van de bevolking gebruikt. Ze waren gemaakt van aardewerk en hadden een ui-, bol-, peervorm. Naast de bolvorm waren er

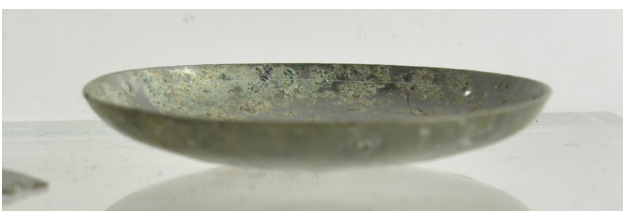

ook spaarhanen en spaarvarkens. Die dierlijke vormen stonden symbool voor vruchtbaarheid, welvaart en geluk.

Door de smalle gleuf kwam de munt in de spaarpot terecht. Eenmaal in de pot konden muntstukken pas weer gebruikt worden na het breken van de spaarpot. De meesten worden dan ook gebroken teruggevonden, vaak in een beerput, de vroegere afvalput.

Tegenwoordig kunnen we dicht bij huis, en aan huis via internet, eten en drinken, kleding en gebruiksvoorwerpen kopen uit alle hoeken van de wereld. Maar ook in vroeger tijden waren in Haarlem producten verkrijgbaar uit alle windstreken, dichtbij en ver weg. Door die handel was er een grote verscheidenheid aan munten in omloop uit allerlei streken, zoals de braspennig, de duit, de botdrager, de blank en de dukaat. Tal van graafschappen sloegen hun eigen munten, die onderling behoorlijk verschilden in uiterlijk en waarde.

Muntweegschaaltje, gevonden in de Lange Margarethastraat.

Bol- en uivormige spaarpotten in diverse uitvoeringen, opgegraven in Haarlem.

De geldwisselaar wist precies wat iedere munt waard was en kende de onderlinge verhouding tussen de munten. Ook controleerde hij of er geen valse munten in omloop waren. Daarnaast werd van munten nog wel eens stiekem een klein randje afgeknipt, om zo aan waardevol edelmetaal te komen, en een grotere waarde voor de munt te vangen dan dat hij inmiddels door dat knippen waard was. Daarom werd het gewicht van een munt gecontroleerd met een muntbalans.

Telraam en rekenpenningen, gevonden aan de Grote Markt en Damstraat.

Naast geldwisselaars hadden ook bankiers, juweliers en kooplieden vaak een muntbalans in bezit.

In Haarlem zijn hier en daar van die muntbalansen teruggevonden, zoals in de Lange Margarethastraat waar bij een opgraving verschillende 14e-, 15e- en 16e-eeuwse schaaltes van een muntbalans gevonden werden.

Een ander fenomeen dat met de handel te maken heeft, is opgegraven aan de Grote Markt, waar een stuk leisteen gevonden is met vier maal vijf lijnen onder elkaar ingekrast. Dit stuk steen heeft waarschijnlijk deel uitgemaakt van een tel- of rekenbord. Op de horizontale lijnen kon met penningen, steentjes of anderszins worden opgeteld, afgetrokken, vermenigvuldigd enzovoorts. Het aantal lijnen kan verschillen, maar meestal zijn het er vier of vijf. Zulke borden worden zelden in Haarlem gevonden.

Met rekenpenningen en telborden werd vanaf de 12e eeuw tot de 16e eeuw in West-Europa gerekend. De methode bestond al bij de Romeinen, maar was daarna tot de middeleeuwen buiten gebruik geraakt. De opbloeiende handel in Italië en Frankrijk zorgde voor hernieuwde introductie, waarbij het systeem rond 1600 weer in onbruik raakte door de invoering van nieuwe rekenmethoden en pen en papier.

Afbeeldingen

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,
Theo Bottelier en Archeologie Haarlem